

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο Samuel Beckett δεν ήθελε να εκδοθεί το *Ελευθερία*.

Ήταν το πρώτο θεατρικό έργο που είχε γράψει στα Γαλλικά, στο τέλος της δεκαετίας του 1940. Το 1950, γνώριζα μόνο τα τρία μυθιστορήματά του: το *Molloy*, το *Malone πεθαίνει* και το *Ακατονόμαστος*. Άλλα ήδη από τον επόμενο χρόνο μούν έδωσε να διαβάσω το *Ελευθερία* και το *Περιμένοντας τον Γκοντό*. Αν και δέχτηκε ευχαρίστως να εκδοθεί το δεύτερο από τα θεατρικά έργα του, το 1952, λίγο πριν το ανεβάσει ο Roger Blin στο Θέατρο Babylone, αντιτάχθηκε τόσο στην έκδοση όσο και σε πιθανές παραστάσεις του *Ελευθερία*. Ο Samuel Beckett θα είναι πάντα πολύ αυστηρός με τις πρώτες εργασίες του, και θα του συμβεί να κρίνει αρχικά ότι θα πρέπει να παραμείνει ανέκδοτο κάποιο έργο το οποίο, ύστερα από πιέσεις φίλων του, θα καταλήξει να μεταφράσει ή να παραδώσει στον τυπογράφο. Το *Ελευθερία* είναι το μόνο έργο για το οποίο δεν θα αλλάξει ποτέ γνώμη. Μιλούσε ακόμα γι' αυτό, λίγες μέρες πριν τον θάνατό του, σε κάποιους στενούς του φίλους, με αφορμή την προοπτική να εκδοθούν τα *Απάντα* του: “Να μη συμπεριληφθεί πάντως το *Ελευθερία*”.

Βέβαια, δεν σκέφτηκε ποτέ να αρνηθεί την ύπαρξη αυτού του έργου. Οι ειδικοί στις μπενετικές έρευνες, που παραχωρούν τη χαρά του κειμένου στους ερασιτέχνες για να αφιερωθούν στην επιστημονική έρευνα των παραλλαγών, των πρώτων χειρογράφων και σε κάθε είδους ίχνος που άφησε στο πέρασμά του ο συγγραφέας είχαν τη δυνατότητα να μελετήσουν το χειρόγραφο στις εκδόσεις Minuit, καθώς και στα αρχεία των πανεπιστημίων Dartmouth (Ηνωμένες Πολιτείες) και Reading (Μεγάλη Βρετανία). Επέτρεψε, επίσης, στο Περιοδικό Esthétique, σε τεύχος που ήταν αφιερωμένο σε αυτόν, να δημοσιεύσει ένα απόσπασμα. Όμως περίμενε πάντα από τους φίλους του ότι θα φρόντιζαν να μην παρουσιαστεί ως ολοκλη-

ρωμένο ένα έργο το οποίο ο ίδιος και, μετά από αυτόν, όλοι οι πραγματικοί γνώστες της δουλειάς του, θεωρούσαν αποτυχημένο.

Δεν υπολογίσαμε, όμως, τον Barney Rosset. Επικεφαλής του αμερικανικού εκδοτικού οίκου Grove Press, ο Barney Rosset θα εκδώσει, σε διάστημα τριάντα περίπου χρόνων, στην αρχή τις μεταφράσεις των βιβλίων του Samuel Beckett που είχαν γραφεί στα Γαλλικά, κι ύστερα τα πρωτότυπα έργα στα Αγγλικά, όταν ο συγγραφέας άρχισε, κατά διαστήματα, να γράφει σε αυτή τη γλώσσα. Δυστυχώς, ο ανεξάρτητος αυτός εκδότης αναγκάστηκε να παραχωρήσει τον οικονομικό έλεγχο του εκδοτικού του οίκου σε νέο ιδιοκτήτη, ο οποίος κατέληξε, το 1986, να τον αποπέμψει.

Πέρασαν επτά χρόνια. Ο Samuel Beckett πέθανε στις 22 Δεκεμβρίου 1989. Τον Μάρτιο του 1993 έλαβα ένα γράμμα από τον Barney Rosset που μου ζητούσε να του παραχωρήσω με συμβόλαιο, για τον νέο του εκδοτικό οίκο Blue Moon, το δικαίωμα να εκδώσει το *Ελευθερία* στις Ηνωμένες Πολιτείες, σε μετάφραση που είχε αναθέσει στον Stan Gontarski. Ο Barney Rosset στήριζε το αίτημά του στο ακόλουθο γεγονός. Την εποχή της απομάκρυνσής του από το Grove Press, το 1986, ήρθε στο Παρίσι για να ζητήσει τη βοήθεια του Beckett, ο οποίος του έδωσε ένα δακτυλογραφημένο αντίγραφο του *Ελευθερία* για να το εκδώσει στο Blue Moon. Έκπληκτος από αυτή τη δήλωση, που ερχόταν σε αντίθεση με τις προθέσεις που είχε επανειλημμένως εκφράσει ο συγγραφέας, παρατήρησα, καταρχάς, ότι χρειάστηκε πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα για να εκπληρώσει, ο Barney Rosset, την αποστολή που του είχε αναθέσει ο Samuel Beckett. (“Είχα βγάλει εντελώς από το μυαλό την ιδέα αυτή για αρκετά χρόνια”, θα απαντήσει αργότερα στον Matthew Flamm του *New York Observer* που του έκανε την ίδια παρατήρηση). Και στη συνέχεια, καθώς ισχυριζόταν ότι δεν έπαινε ποτέ να ανταλλάσσει με τον Beckett πλούσια αλληλογραφία, του ζήτησα να μου δείξει τα γράμματα που ανέφεραν αυτό το σχέδιο έκδοσης. Δεν υπήρχε ούτε ένα. Δεν χρειάστηκε πολύς κόπος για να καταλήξω στο συμπέρασμα ότι αυτά τα δήθεν σουβενίρ που είχε στην κατοχή του ήταν όψιμο αποκύημα της φαντασίας του. Με την απολύτως σύμφωνη γνώμη των κληρονόμων του συγγραφέα, του ανακοίνωσα ότι με λύπη μου δεν του έδινα την άδεια που ζητούσε.

Νόμιζα ότι η υπόθεση έκλεισε. Έκανα λάθος. Ήδη από τον επόμενο χρόνο επανήλθε. Όχι μόνο επέμενε στο σχέδιό του να εκδώσει ένα έργο που χαρακτήριζε παντού “θαυμάσιο”, αλλά, επιπλέον, σκεφτόταν να το ανεβάσει σε μια νέα μετάφραση που ζήτησε από τον Albert Bermel (η μετάφραση του Stan Gontarski είχε

κριθεί, πιθανόν, εν τω μεταξύ, ακατάλληλη για δημοσίευση). Ο Barney Rosset ήθελε κατ' αρχάς να οργανώσει τον Σεπτέμβριο δημόσια ανάγνωση του έργου. Αλλά μπροστά στην άρνησή μου να την επιτρέψω, ο διευθυντής της αίθουσας όπου θα γινόταν η εκδήλωση αναίρεσε την υπόσχεσή του και η ανάγνωση έγινε σε ιδιωτικό χώρο. Όσο για τους πολυάριθμους Νεούορκέζους παραγωγούς, στους οποίους απευθύνθηκε ο Barney Rosset για να ανεβάσει αυτή την παράσταση, αρνήθηκαν ο ένας μετά τον άλλο όταν έμαθαν από τον τύπο ότι οι κάτοχοι των συγγραφικών δικαιωμάτων είχαν εναντιωθεί.

Παρ' όλα αυτά ο Barney Rosset δεν παραιτήθηκε. Τον Νοέμβριο, μου έστειλε τα τυπογραφικά δοκίμια ενός καταλόγου όπου ο εκδοτικός οίκος Four Walls Eight Windows, συνέταιρος της Foxrock, μιας επιχείρησης που ιδρύθηκε από τον ίδιο για την περίσταση, ανήγγειλε τη μελλοντική διανομή του *Ελευθερία* στα βιβλιοπωλεία. Απηγόρευσε αμέσως νέα προειδοποίηση στον εκδότη, στον διανομέα του έργου και στον μεταφραστή του, για να τους παροτρύνω να μην προσφέρουν τη βοήθειά τους σε ένα εγχείρημα το οποίο ήταν όχι μόνο νομικά παράνομο αλλά και προσβλητικό όσον αφορά στα ηθικά δικαιώματα του συγγραφέα.

Τον Δεκέμβριο, ο δικηγόρος του Barney Rosset μου έγραψε απ' ευθείας προσπαθώντας να κάμψει τη στάση μου. Του υπενθύμισα ότι, ως εκτελεστής της διαθήκης και της λογοτεχνικής κληρονομιάς του Beckett, έπρεπε να σεβαστώ απόλυτα τις επιθυμίες του. Ήμουν ο πρώτος και βασικός εκδότης του και αν το *Ελευθερία* έπρεπε κάποτε να εκδοθεί, αυτό έπρεπε να είχε γίνει χρόνια πριν από τις Εκδόσεις Minuit.

Στις 10 Ιανουαρίου, ένα άρθρο στο *The Village Voice* ανέφερε εκ νέου τη δημοσίευση του έργου από τον εκδοτικό οίκο Four Walls Eight Windows, αλλά αυτή τη φορά σε μετάφραση Michael Brodsky. Ο Barney Rosset υποστήριξε ότι οδηγήθηκε στην πράξη αυτή από λόγους καθαρά ηθικής τάξης και, για να αποδείξει την απόλυτη αφιλοκέρδειά του, αποφάσισε να εκδοθεί το *Ελευθερία* υπό μορφή “εκτός εμπορίου” και να διανεμηθεί στους δυστυχείς πανεπιστημιακούς που το ζητούσαν, όπως ισχυριζόταν, εδώ και πολλά χρόνια.

...Δυστυχώς, δυο μέρες αργότερα, μια πληρωμένη αγγελία στο *Publishers Weekly* αποκαθιστούσε τα γεγονότα: το αντίτυπο της *Ελευθερίας* θα πουλιόταν 20 δολάρια (106 γαλλικά φράγκα).

Ήταν σαφές ότι από εδώ και πέρα ο Barney Rosset θα συνέχιζε το σχέδιό του μέχρι τέλους, έτοιμος να διακηρύξει ότι ήταν θύμα

καταδίωξης και λογοκρισίας αν αποφασίζαμε να τον οδηγήσουμε στα δικαστήρια. Ξεχάστηκαν και οι δικαιολογίες του 1993, σύμφωνα με τις οποίες ο ίδιος ο Samuel Beckett τού είχε αναθέσει να εκδώσει μετάφραση του έργου του. Μίλουσε μόνο για ικανοποίηση της περιέργειας όσων αναγνωστών ένιωθαν στέρηση από μια τόσο μεγάλη απουσία. Στην πραγματικότητα, οι υποτιθέμενοι μελλοντικοί αναγνώστες ελκύονται πολύ περισσότερο από τον θόρυβο των μέσων ενημέρωσης που επιμελώς συντηρήθηκε, παρά από την επιθυμία να γνωρίσουν επιτέλους το ελλείπον τμήμα μιας ουσιαστικής παραγωγής, της οποίας πολλοί λίγοι έχουν διαβάσει όλους τους διαθέσιμους τόμους. Δεν περιμένουν το λογοτεχνικό κείμενο, αλλά το αντικείμενο του σκανδάλου.

Κάποιοι άνθρωποι, όπως εμείς, αποδίδουν ιδιαίτερη αξία σε ένα σύμφωνο φιλίας. Κάποιοι άνθρωποι, όπως εμείς, πιστεύουν ότι υπάρχει βασική διαφορά ανάμεσα σε δύο έργα του ίδιου συγγραφέα, που θεωρεί το ένα ολοκληρωμένο και το άλλο αποτυχημένο. Έπρεπε να αφήσουμε να θριαμβεύσουν όσοι, απροκάλυπτα, έχουν αντίθετη γνώμη; Θεωρήσαμε ότι από τη στιγμή που κάποιος εξέδιδε μιαν αγγλική εκδοχή του *Ελευθερία*, που δεν ήταν από το χέρι του Samuel Beckett, ήταν απαραίτητο να εκδοθεί, κατ' αρχάς, το έργο στη γλώσσα του πρωτοτύπου.

Αγνοώ, τη στιγμή αυτή που γράφω, κάτω από ποια μορφή οι Αμερικανοί θα γνωρίσουν το *Ελευθερία*. Η παρούσα έκδοση, αν και δεν θα ήταν αποδεκτή από τον Samuel Beckett, είναι, μέσα στη γύμνια της, αυτή ακριβώς που έγραψε. Όσοι αγάπησαν τα 30 θαυμάσια βιβλία που εκδόθηκαν όσο ζούσε, ας μας συγχωρήσουν. Θα βρεθούν σίγουρα κάποιοι νεόφερτοι οι οποίοι θα προσεγγίσουν το έργο του Samuel Beckett με το *Ελευθερία*, χωρίς να έχουν διαβάσει κανένα από τα προηγούμενα. Τους ικετεύω να μη μείνουν σ' αυτό.

Jérôme Lindon
23 Ιανουαρίου 1995

Το έργο αυτό, στις δύο πρώτες πράξεις, περιλαμβάνει την παραλληλή σκηνική οργάνωση δύο ξεχωριστών χώρων και, ως εκ τουτού, δύο συγχρόνων δράσεων, μιας κυρίας και μιας περιθωριακής, βουβής, εκτός από μερικές σύντομες φράσεις, και, ως προς τη μιμική, περιορισμένη σε αόριστες στάσεις και κινήσεις ενός μόνο προσώπου. Στην πραγματικότητα, λιγότερη δράση και περισσότερος χώρος, συχνά άδειος.

Το κείμενο αφορά αποκλειστικά στην κύρια δράση. Η περιθωριακή δράση είναι θέμα ηθοποιού, μέσα στο πλαίσιο των σκηνικών υποδείξεων που ακολουθούν.

Σημείωση για τη διάταξη της σκηνής και την περιθωριακή δράση.

Στη σκηνή, στις δύο πρώτες πράξεις, αναπαριστάνονται, τοποθετημένοι παράλληλα, δύο χώροι απομακρυσμένοι ο ένας από τον άλλο στην πραγματικότητα, δηλαδή το δωμάτιο του Βικτόρ και μια γωνιά του μικρού σαλονιού των Κραπ, που αυτό εδώ είναι σαν να περικλείεται στο άλλο. Δεν υπάρχει χώρισμα. Το δωμάτιο του Βικτόρ εισχωρεί ανεπαίσθητα στο σαλόνι των Κραπ, όπως το βρόμικο στο καθαρό, το άθλιο στο αξιοπρεπές, η ευρυχωρία στο αδιαχώρητο. Σε όλο το πλάτος της σκηνής, υπάρχει ο ίδιος τοίχος, το ίδιο πάτωμα, αλλά καθώς περνούν από τον Βίκτορα στην οικογένειά του, γαληνεύουν και γίνονται ευπρεπή. Σαν το νερό του πελάγους που γίνεται νερό του λιμανιού. Πρόκειται λοιπόν για ένα δυαδικό χώρο που δεν εκφράζεται, σε σκηνικό επίπεδο, από μεταβατικά μέσα αλλά από το γεγονός ότι το δωμάτιο του Βικτόρ καταλαμβάνει τα τρία τέταρτα της σκηνής και από την εμφανή ασυμφωνία των επίπλων των δύο χώρων: του δωματίου του Βικτόρ, με ένα ράντσο, χωρίς τίποτε άλλο, και του σαλονιού των Κραπ, με ένα στρογγυλό πολύ κομψό τραπέζι, τέσσερεις καρέκλες εποχής, μια πολυθρόνα, ένα λαμπτερέ και μία απλίκα.

Ο φυσικός φωτισμός είναι ο ίδιος και στους δύο χώρους (παράθυρο στη μέση του τοίχου του βάθους). Άλλα ο καθένας έχει τον δικό του τεχνητό φωτισμό, ο χώρος του Βικτόρ, (Πράξεις 2η και